

KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISH BO‘YICHA GLOBAL STRATEGIYALAR VA ULARNING O‘ZBEKISTONDA QO‘LLANILISHI

Jamolova Moxira Muxtorovna

Qashqadaryo viloyati Qarshi shahar Inson ijtimoiy xizmatlar
markazi, bolalarni ijtimoiy ximoya qilish sho‘ba mudiri

ANNOTATSIYA

Ushbu inshoda kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha dunyo miqyosida ishlab chiqilgan strategiyalar, ularning amaliyotda qo‘llanishi hamda O‘zbekiston sharoitida tatbiq etilishi keng yoritiladi. Global miqyosda BMT, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi, YUNESKO, UNICEF va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan dasturlar tahlil qilinadi. Shuningdek, O‘zbekistonda 2017 yildan boshlab olib borilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, kambag‘allikni qisqartirish dasturlari, mahallabay ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi, tadbirkorlikni rivojlantirish va aholiga ijtimoiy xizmatlarni kengaytirish kabi masalalar ilmiy-nazariy asosda tahlil etiladi. Maqola yakunida kambag‘allikni qisqartirishning samaradorligini oshirish bo‘yicha xulosalar va tavsiyalar beriladi.

KALIT SO‘ZLAR: kambag‘allik, ijtimoiy tenglik, BMT barqaror rivojlanish maqsadlari, O‘zbekiston, ijtimoiy himoya, islohotlar, iqtisodiy o‘shish, bandlik, ta‘lim, sog‘liqni saqlash.

KIRISH

Kambag‘allik insoniyat tarixida doimiy mavjud bo‘lgan muammo bo‘lib, u ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosiy to‘siqlaridan biridir. XXI asrda texnologik yutuqlar, iqtisodiy integratsiya va global taraqqiyotga qaramay, jahonda qashshoqlik muammosi hali ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. BMTning ma‘lumotlariga ko‘ra, hozirda dunyo aholisining qariyb 9 foizi, ya‘ni 700 milliondan ortiq insonlar kuniga 2,15 AQSh dollaridan kam mablag‘ bilan yashashga majburdir.

O‘zbekiston ham o‘z taraqqiyot yo‘lida kambag‘allikni qisqartirishni ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilagan. Prezidentimiz tomonidan ilgari surilgan “Kambag‘allikni qisqartirish – davlat siyosatining asosiy yo‘nalishi” degan tamoyil so‘nggi yillarda qator strategik qarorlar va dasturlarda o‘z ifodasini topmoqda.

Mazkur inshoda kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha global tajribalar va ularning O‘zbekistonda tatbiqi chuqur tahlil qilinadi.

Kambag'allik tushunchasi va uning nazariy asoslari

1.1. Kambag'allik tushunchasi

Kambag'allik – insonning o'z hayotiy ehtiyojlarini to'liq qondira olmasligi, minimal darajada yashash sharoitlariga ega bo'lishida cheklovlar mavjudligi holatini bildiradi. U iqtisodiy (daromad yetishmasligi), ijtimoiy (ta'lim va sog'liq xizmatlaridan foydalanish imkoniyati cheklanganlik), hamda psixologik (jamiyatda o'zini teng huquqli sezmaslik) ko'rinishlarda namoyon bo'ladi.

1.2. Kambag'allikning turlari

Mutlaq kambag'allik – xalqaro belgilangan minimal daromad me'yoridan past yashash holati.

Nisbiy kambag'allik – jamiytdagi o'rtacha daromad darajasidan ancha past yashash.

Subyektiv kambag'allik – insonning o'zini kambag'al deb hisoblash darajasi.

1.3. Kambag'allik nazariyalari

Iqtisodiyot fanida kambag'allikning yuzaga kelish sabablari bo'yicha turli nazariyalar mavjud: Klassik nazariya (A. Smit, D. Rikardo) – ishlab chiqarish va bozor muvozanati asosida kambag'allik tabiiy jarayon sifatida qaraladi.

Karl Marks nazariyasi – kambag'allikning sababi ishlab chiqarish vositalariga egalikning noteng taqsimlanishida ko'riladi.

Zamonaviy nazariyalar (A. Sen, J. Stiglitz) – kambag'allikni faqat daromad yetishmasligi emas, balki imkoniyatlar cheklanganligi bilan ham izohlaydi.

Kambag'allikni qisqartirish bo'yicha global strategiyalar

2.1. BMTning Barqaror Rivojlanish Maqsadlari (BRM)

BMT 2015 yilda qabul qilgan 17 ta BRMdanda birinchisi – "Kambag'allikka barham berish"dir. Bu maqsad 2030 yilga qadar mutlaq kambag'allikka barham berish va nisbiy kambag'allikni sezilarli darajada kamaytirishni ko'zda tutadi.

2.2. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi dasturlari

Jahon banki mamlakatlarda kambag'allikni qisqartirish uchun kreditlar, grantlar va texnik yordam ko'rsatadi. Xalqaro valyuta jamg'armasi esa makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash orqali kambag'allikni kamaytirishga hissa qo'shadi.

2.3. Mintaqaviy strategiyalar

- Osiyo taraqqiyot banki (OTB)ning ijtimoiy himoya loyihalari.
- Yevropa Ittifoqining ijtimoiy integratsiya siyosati.
- Afrika Ittifoqi kambag'allikni qisqartirish dasturlari.

2.4. Amaliy strategiyalar

- Ta'lim tizimini rivojlantirish.
- Sog'liqni saqlashni kengaytirish.
- Ayollar va yoshlar bandligini ta'minlash.

– Mikrocredit va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash.

O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish bo'yicha islohotlar

3.1. O'zbekistonning milliy strategiyalari

– 2017 yildan boshlab O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Prezident Sh.M. Mirziyoyevning tashabbuslari bilan:

– Mahallabay ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi yo'lga qo'yildi.

– "Temir daftar", "Ayollar daftari", "Yoshlar daftari" amaliyotlari joriy qilindi.

– O'zbekiston kambag'allikni qisqartirish dasturi qabul qilindi.

3.2. Iqtisodiy choralar

– Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun imtiyozli kreditlar.

– Investitsion muhitni yaxshilash.

– Mehnat bozorini modernizatsiya qilish.

3.3. Ijtimoiy choralar

– Ta'lim sifatini oshirish, "Har bir oila – tadbirkor" dasturi.

– Sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish.

– "Yashil makon" ekologik dasturi orqali yangi ish o'rinlari yaratish.

3.4. Natijalar

Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi yillarda O'zbekistonda kambag'allik darajasi 17% atrofidan 11–12% gacha qisqardi.

Muammolar va istiqbollar

4.1. Muammolar

– Mehnat migratsiyasiga yuqori darajada bog'liqlik.

– Qishloq joylarda kambag'allikning yuqoriligi.

– Malakali kadrlar yetishmasligi.

4.2. Istiqbollar

– Raqamli iqtisodiyot va startaplarni rivojlantirish.

– Qishloq xo'jaligida klaster tizimini kengaytirish.

– Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish.

XULOSA

Kambag'allikni qisqartirish bugungi kunda nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo oldida turgan eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy vazifalardan biridir. Global strategiyalarni o'rganish va ularni mahalliy sharoitga moslashtirish O'zbekistonga barqaror iqtisodiy o'sish va ijtimoiy adolatni ta'minlash imkonini beradi. Kambag'allikka qarshi kurashda ta'lim, sog'liqni saqlash, bandlik siyosati, tadbirkorlikni rivojlantirish va ijtimoiy himoya kabi omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. BMT. Barqaror rivojlanish maqsadlari – 2030 kun tartibi. Nyu-York, 2015.
2. Jahon banki. World Development Report. Washington DC, turli yillar.
3. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents. London, 2002.
4. Sen A. Development as Freedom. Oxford, 1999.
5. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent, 2021.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari.
7. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi ma’lumotlari.
8. Osiyo taraqqiyot banki hisobotlari.
9. UNICEF. Child Poverty Report, 2022.
10. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari.